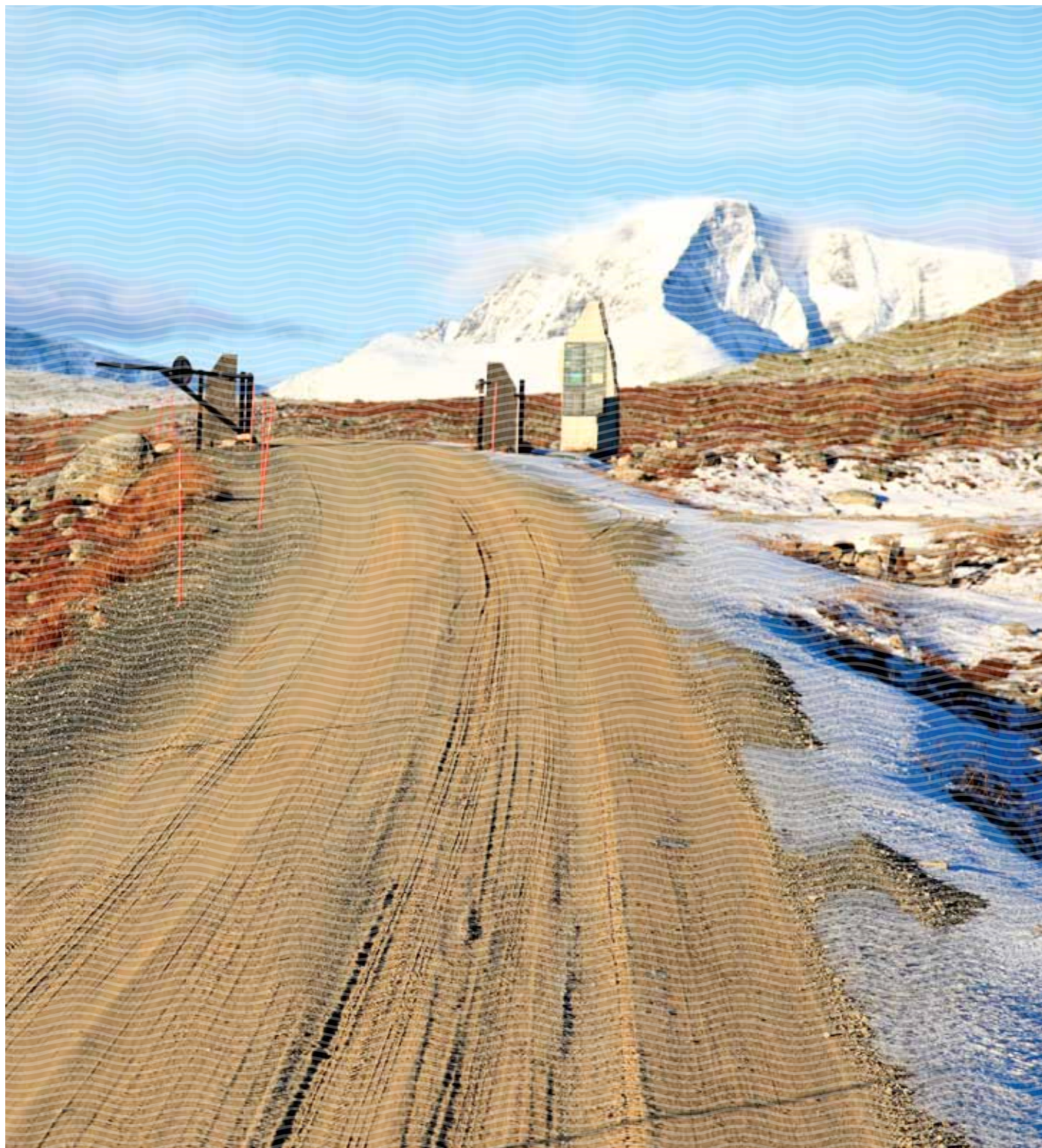

FRODE FLEMSÆTER OG KATRINA RØNNINGEN

ET GLIMT FRA DOVREFJELLS MORALSKE LANDSKAP

FORSKNINGSGLIMT NR 1/2013

Bygdeforskning

NORSK SENTER FOR BYGDEFORSKNING (Bygdeforskning) er en forskningsstiftelse som ble etablert i 2001. Bygdeforskning som forskningsmiljø har imidlertid eksistert siden 1982 under ulike organisasjonsformer. Bygdeforskning har samarbeidsavtaler med Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og er lokalisert ved universitetsområdet på Dragvoll i Trondheim.

Bygdeforskning er et nasjonalt senter med oppgave å ta vare på og utvikle en teoretisk og metodisk grunnleggende forskningskompetanse innen bygdesosiologi og flerfaglige bygdestudier.

Bygdeforskning skal utføre samfunnsvitenskapelig forskning og bidra med ny innsikt til kunnskapsallmenningen. Dette gir også et forskningsmessig grunnlag for å gi råd og delta i samfunnsdebatten. Bygdeforsknings kjernevirksomhet er knyttet til flerfaglige bygdestudier.

Bygdeforskning utfører forskning på følgende områder:

- **Lokalsamfunn, bygdeliv, kultur:** Sentralt står utviklingstrekk og fenomen knyttet til endringsprosesser og nye tilpasninger i bygdesamfunn. Forskningsaktiviteten omfatter blant annet levkår, velferd, forvaltningsstruktur, tjenestetilbud, mobilitet og ulike aspekter ved forholdet bygd og by.
- **Ressursforvaltning, miljø, landskap:** Sentralt står prosesser knyttet til bruk, vern og forvaltning av natur, kulturlandskap og kulturarv i fjell-, innland- og kystområder. Forskningsaktiviteten omfatter blant annet kommersialisering av naturbaserte ressurser, bruk og vern, klimautfordringer, politikk og forvaltning.
- **Næringsutvikling, landbruk, verdikjeden for mat:** Sentralt står endringer i tradisjonelt jord- og skogbruk og verdikjedene for mat og fiber. Forskningsaktivitetene omfatter økonomiske og samfunnsmessige konsekvenser av endring og innovasjon. Det inkluderer blant annet nye næringer, nye organisasjonsformer, forbrukstrender, rekruttering, klimatilpasninger, forvaltning og politikkutforming.

Foto for- og bakside: Bente Haarstad

Viewpoint Snøhetta. Foto: Jo Skorem

“Vi må finne en genial løsning på hvordan vi kan få det til for begge deler. Både turister og ville dyr.”

Dette sitatet fra en 10-klassing er beskrivende for tematikken i dette forskningsprosjektet. Store deler av Dovrefjell er vernet, først og fremst for å ta vare på villreinens leveområder. Til grunn for forvaltning-en av Dovrefjell ligger troen på at det er mulig å oppnå godt vern og utstrakt bruk. Men er det mulig å oppnå vinn-vinn-situasjoner all den stund det er delte meninger og splid om hva som er «riktig», «galt», «passende» og «upassende»?

HOVEDELEMENTER I FORSKNINGSPROSJEKTET:

- Dovrefjell er et av villreinens viktigste leveområder
- Landskapet på Dovrefjell har gjennom historien tjent mange ulike formål, og naturressursene har vært utnyttet av mennesker i 9000 år
- Hvordan Dovrefjell har blitt vurdert og verdsatt har endret seg i takt med endringer i samfunnet for øvrig
- De aller fleste aktørene mener det er mulig både å oppnå et godt vern og en utstrakt bruk
- Forskningsprosjektet belyser hvordan en robust vinn-vinn-situasjon kan oppnås

Snøheimvegen. Foto: Vegard Gundersen

Verdivurderinger av landskapet

Naturressursene på Dovrefjell har i 9000 år blitt høstet, først gjennom jakt og fangst, seinere gjennom landbruk. Landskapet på Dovrefjell har også vært en ferdselsåre, et friluftslivsområde, et symbol både for nasjonen og lokalsamfunn, skytefelt, industriområde, verneområde og forskningsarena. Fjellets ressurser har blitt de- og revaluert mange ganger, langs en rekke akser. Vi ser også at hvordan Dovrefjell til enhver tid har blitt vurdert og verdsatt har endret seg i takt med endringer i samfunnet for øvrig, og hvilke behov de som har hatt makt og innflytelse til å bestemme bruken av fjellet til ulike tider har hatt. I prosjektet har vi sett på hvordan moralske vurderinger og landskapet har gjensidig påvirkning, og dermed hvordan landskap både former og blir formet av moral-

ske oppfatninger av rett og galt, passende og upassende, bra og dårlig, naturlig og unaturlig. Landskapet på Dovrefjell både hindrer og muliggjør bestemt atferd.

En robust vinn-vinn-situasjon?

En robust vinn-vinn-situasjon betinger en god balanse mellom økonomiske, økologiske, nasjonale og lokale interesser gjennom mål, prosess og resultater. Det er en forutsetning at det er i et slikt balansepunkt at både bruken og vernet skal ligge – ikke bare gjennom målsetninger, men også gjennom enhver beslutning. For å få etablert en robust vinn-vinn-situasjon må det (1) etableres felles overordnede målsetninger (M) som balanser de ulike interessene; (2) formes institusjoner (I) som gjør det mulig både å utforme og oppnå slike felles målsetninger, og som organiseres på en slik måte

at aktører med ulike interesser samarbeider; (3) tas beslutninger (B) som alle skal ha en nytteverdi for alle aktørene, som er begrunnet i et ønske om å oppnå en balanse mellom alle interessene. (se fig.1)

Selvsagt vil ikke alle beslutninger ha en optimal balanse mellom økologiske, økonomiske, lokale og nasjonale interesser, men alle beslutninger bør være begrunnet i et ønske om å oppnå en slik balanse, og alle beslutninger bør bidra til å oppfylle målsetningene og i størst mulig grad være forankret i institusjonene.

Dersom man stopper ved målsetningene, og ikke inkluderer institusjonene og hver enkelt beslutning, vil man legge opp til en inkonsekvent forvaltning i stor grad basert på maktkamper og kompromiss istedenfor tydelighet og forutsigbarhet.

Fig. 1: «En robust vinn-vinn-situasjon»

Busstransport til Snøheim. Foto: Vegard Gundersen

Denne forskningen er en del av et større tverrfaglig forskningsprosjekt som er et samarbeid mellom NINA – Norsk Institutt for naturforskning og Norsk senter for bygdeforskning. For konklusjoner på tvers av delprosjektene, samt konkrete råd og anbefalinger til forvaltningen og øvrige aktører, viser vi til den felles sluttrapporten fra hele FoU-prosjektet, Horisont Snøhetta (Strand mfl., 2013).

Forutsigbart handlingsrom

Det er neppe en forutsetning for en vann-vinn-situasjon at alle aktører skal ha størst mulig handlingsrom. Vi tror derimot at en del av det å jobbe mot en robust vann-vinn-situasjon vil først og fremst være å gjøre handlingsrommet til aktørene, enten det er næringsliv, lokalsamfunn eller forvaltning, så forutsigbart som mulig. Det største problemet på Dovrefjell er etter vår vurdering ikke begrensninger i det faktiske, eller formelle, handlingsrommet til lokalsamfunn og næringsaktører. Imidlertid synes det å være et problem knyttet til uforutsigbarhet i handlingsrommet. Dette kan være avgjørende i forhold til motivasjonen for å drive næring.

Foto: Vegard Gundersen

Troverdighet og legitimitet i forvaltningen

Prosessene vi iakttar på Dovrefjell er samtidig historien om et stadig økende arealpress på norsk utmark og naturområder. Villreinen er kanskje hovedaktøren i spillet om Dovrefjell, men selv om det er villreinen som utgjør det formelle utgangspunktet for og formålet med vernebestemmelsene tilknyttet Dovrefjell, er villreinen bare en av mange komponenter. Dovrefjells betydning som opplevelses- og rekreasjonsarena både for reiseliv og tur- og rekreasjonssøkende ser ut til å ville øke i stort omfang framover. Det er avgjørende at forvaltningen av Dovrefjell har et langsiktig perspektiv basert på troverdighet, legitimitet og forutsigbarhet – som skal gagne både folk og dyr.

Foto: Olav Strand

Metode

Bygdeforskning har gjennomført dybdeintervjuer med en rekke aktører med tilknytning til Dovrefjell, samt gjennomført dokumentanalyser. I de øvrige delprosjektene har NINA gjennomført kartlegging av villreinsens bevegelser, samt detaljert kartlegging av menneskelig ferdsel i fjellet.

Forskningsprosjektet er finansiert av en rekke nasjonale og lokale brukere og forvaltningsaktører tilknyttet Dovrefjell-området. Et utvalg av disse har sittet i en styringsgruppe for prosjektet. Alle de ulike interessegruppene har vært representert i prosjektet. Analyser og resultater står fullt og helt for forskernes regning.

Foto: Vegard Gundersen

FORSKERE TILKNYTTET PROSJEKTET

FRODE FLEMSÆTER er geograf og forsker ved Bygdeforskning, og har ledet Bygdeforskning sitt delprosjekt. Flemsæter arbeider i skjæringsfeltet mellom natur og samfunn, med rettsgeografi og forholdet mellom arealbruk, eierskap og eiendomsrettigheter – inkludert sosiale og emosjonelle eiendomsrelasjoner – som spesialområde. Sentralt i Flemsæters arbeid står forholdet mellom landskap og moralske oppfatninger om rett og galt i utmarka – både hvordan moral påvirker landskapet og hvordan landskapet påvirker moralen.

KATRINA RØNNINGEN er geograf og forsker ved Bygdeforskning. Hun har arbeidet mye med problemstillinger knyttet til landbrukets multifunksjonelle rolle, klima og landbrukspolitikk, både internasjonalt og i Norge. Marginalisering, kommersialisering og vern er stikkord for et annet hovedfelt, der næringsutvikling i utmark, bruk/vern i innland og kystsonen, rovdyrproblematikk og arealpress er viktige tema.

OLAV STRAND er biolog og forsker ved NINA. Han har vært prosjektleder for det tverrfaglige forskningsprosjektet. Han er en av Norges fremste eksperter på villrein og villreinforvaltning.

VEGARD GUNDERSEN er forsker ved NINA, og et av hans spesialfelt som er utnyttet i dette forskningsprosjektet er kartlegging av menneskelig ferdsel i naturen, i tid og rom.

NORSK VILLREINSENTER, ved Raymond Sørensen, har hatt sekretærfunksjon i prosjektet, og gjort en svært god jobb med å organisere finansieringen og styringsgruppa i prosjektet. En samlet oversikt over publikasjoner i forskningsprosjektet, samt annen relevant informasjon finnes på www.villrein.no

SENTRALE PUBLIKASJONER FRA FOU-PROSJEKTET «VILLREIN, FERDSEL OG INNGREP I DOVRE-RONDANE-REGIONEN»:

Flemsæter, F., Rønningen, K. & Holm, F.E., 2013.
Dovrefjells moralske landskap. Rapport 4/2013.
Norsk senter for bygdeforskning, Trondheim.

Flemsæter, F., Strand, O. & Gundersen, V., 2013.
Folk og villrein på Dovrefjell.
Kronikk, Adresseavisen 14.03.13

Gundersen, V., Nerhoel, I., Strand, O. & Panzacchi, M., 2013.
Ferdsl i Snøhettaområdet. NINA rapport 932.
Norsk institutt for naturforskning, Lillehammer.

Jordhøy, P., Strand, O., Sørensen, R., Andersen, R. & Panzacchi, M., 2012.
Villreinen i Snøhetta- og Knutshømrådet. Status og leveområde.
NINA rapport 800. Norsk institutt for naturforskning, Trondheim.

Strand, O., Flemsæter, F., Gundersen, V. & Rønningen, K., 2013.
Horisont Snøhetta. NINA Temahefte 51.
Norsk institutt for naturforskning, Trondheim.

Strand, O., Flemsæter, F., Gundersen, V. & Rønningen, K., 2013.
Horisont Snøhetta. Artikkel, Villreinen 2013.

Bygdeforskning

Norsk senter for bygdeforskning • Universitetssenteret Dragvoll • N-7491 Trondheim
• Tlf.: 73 59 17 29 • Fax: 73 59 12 75 • www.bygdeforskning.no • post@bygdeforskning.no

ISBN 978-82-991199-3-1

